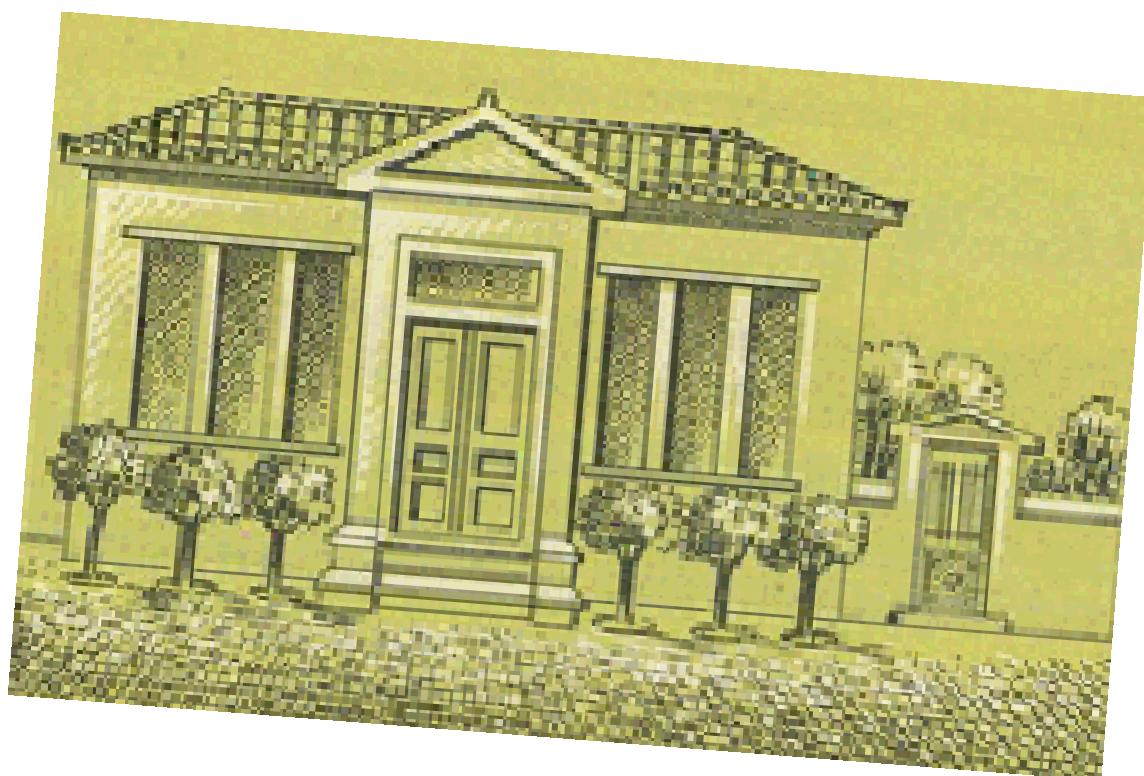

ΙΑΝ.2014

ΚΟΥΚΟΤΣΙΚΑ
ΛΙΝΑ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

Α΄ ΑΡΣΑΚΕΙΟ ΛΥΚΕΙΟ ΨΥΧΙΚΟΥ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

Εισαγωγή

Οι βάσεις του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος τέθηκαν την πενταετία 1833-37, οπότε διαμορφώθηκε το θεσμικό πλαίσιο του ελληνικού κράτους. Τότε υιοθετήθηκε η συγκεντρωτική δομή, ο απόλυτος έλεγχος από το υπουργείο και η ομοιομορφία στα εκπαιδευτικά προγράμματα, στα οποία δε λαμβάνονταν υπόψη οι ιδιαιτερότητες των περιοχών που συμπεριλήφθηκαν στην ελληνική επικράτεια. Οι τάσεις αυτές είχαν ήδη διαφανεί και στις πρώτες προσπάθειες συγκρότησης εκπαιδευτικού συστήματος στα χρόνια του κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια. Κατά την περίοδο της αντιβασιλείας οι κατευθύνσεις αυτές εδραιώθηκαν. Μεταφέρθηκε μάλιστα σχεδόν αυτούσιο το βαυαρικό εκπαιδευτικό σύστημα. Το γεγονός αυτό συνδέεται με την καταγωγή του Όθωνα και των μελών της αντιβασιλείας, ωστόσο το βαυαρικό μοντέλο έχαιρε εκτίμησης στον ευρωπαϊκό χώρο και σημαντικές πλευρές του είχαν εφαρμοστεί και σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη.

Η εκπαίδευση των γυναικών δεν μπορεί να απομονωθεί από τις κυρίαρχες αντιλήψεις κάθε εποχής για την κοινωνική θέση και τον κοινωνικό ρόλο της γυναίκας. Στη χώρα μας, σε όλο τον 19^ο αιώνα, η πατριαρχική οικογένεια περιόριζε τη γυναίκα στο σπίτι και σε καθήκοντα που χαρακτηρίζονταν αποκλειστικά γυναικεία, όπως η φροντίδα για το νοικοκυριό και η ανατροφή των παιδιών. Έτσι, η μη ένταξη της γυναίκας στη διαδικασία των παραγωγικών σχέσεων και οι απόψεις για τη «γυναικεία φύση» και τον «γυναικείο προορισμό» προσδιόρισαν τις μορφές της εκπαίδευσής της, η οποία είχε «συμβολική» λειτουργία και αποτελούσε έναν παράγοντα ενισχυτικό της προίκας της.

Αντίθετα, η ανδρική εκπαίδευση είχε επαγγελματική και οικονομική λειτουργία και αποτελούσε το μέσο για την κατάκτηση του δημόσιου χώρου και τη δημιουργία ενός καλύτερου μέλλοντος. Η εκπαιδευτική πολιτική της κυβέρνησης του Καποδίστρια ιεράρχησε την ίδρυση αλληλοδιδακτικών σχολείων σε σύγκριση με τα ελληνικά. Επειδή οι αντικειμενικές συνθήκες δεν επέτρεπαν στο κράτος την ίδρυση ξεχωριστών σχολείων για την εκπαίδευση των **κοριτσιών**, επιτρεπόταν η **συνεκπαίδευση** των δύο φύλων. Κατά την **καποδιστριακή** περίοδο σημαντικός αριθμός κοριτσιών φοίτησε στα σχολεία, τα δε ποσοστά συμμετοχής των μαθητριών στα σχολεία αυτά παρατηρούνται αρκετά αυξημένα στα νησιά του Αιγαίου σε σύγκριση με την Ηπειρωτική Ελλάδα. Παράλληλα λειτούργησαν και **ξεχωριστά σχολεία θηλέων**, τα οποία ανταποκρίνονταν στις ανάγκες και ιδιαιτερότητες της γυναικείας εκπαίδευσης. **1837** Ιδρύεται το πρώτο «**Σχολείον των Κορασίων**» τής Φ.Ε., πρωτοβουλία ιδιαίτερα πρωτοποριακή σε μια εποχή που οι γυναίκες προορίζονταν για την οικογενειακή εστία και τις υποχρεώσεις της. Το Σχολείο στεγάστηκε σε ενοικιαζόμενα κτήρια και οργανώθηκε σε δύο επίπεδα: α) στο **Κατώτερο Σχολείο** για κορίτσια 6 - 14 ετών, ώστε να διδαχθούν αμισθί τα καθορισμένα στα Δημοτικά Σχολεία μαθήματα και χειροτεχνήματα, και β) στο **Ανώτερο Σχολείο**, τού οποίου οι απόφοιτες ελάμβαναν πτυχίο δασκάλας μετά από εξετάσεις ενώπιον επιτροπής τού Κρατικού Διδασκαλείου. **1861** Ανακηρύσσεται το «**Αρσάκειο Ανώτερο Σχολείο**» σε Διδασκαλείο, ισότιμο με τα κρατικά. **Οι απόφοιτες δασκάλες αναλαμβάνουν την υποχρέωση να διδάξουν σε σχολεία και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές του μείζονος Ελληνισμού.**

Τα σχολεία αυτά, που ιδρύθηκαν στην Ερμούπολη, Τήνο, Αθήνα, **Αργος, Ναύπλιο** και Αίγινα, στηρίχθηκαν στην ιδιωτική πρωτοβουλία, εκτός από το τελευταίο που ίδρυσε η **δούκισσα της Πλακεντίας** και που ήταν το πρώτο δημόσιο αλληλοδιδακτικό θηλέων. Η ίδρυση των παρθεναγωγείων αυτών στις ηπειρωτικές πόλεις ήταν αποτέλεσμα των καινούριων νοοτροπιών που επικράτησαν μετά την εκεί προσέλευση προσφύγων από τις περιοχές του ελληνισμού που παρέμειναν υπό τον Τουρκικό ζυγό αλλά και Ελλήνων από τις παροικίες του εξωτερικού.

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

Η εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια αντικατόπτριζε τη νέα κοινωνική δομή και το νέο πολιτικό σύστημα που επιδίωκε να εγκαθιδρύσει στην Ελλάδα. Είχε μακροπρόθεσμους σκοπούς και στόχους και εντασσόταν στο ευρύτερο κυβερνητικό πρόγραμμα. Η παροχή ίσων ευκαιριών μόρφωσης σε όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες θα οδηγούσε σταδιακά στην πολιτική ωριμότητα και τη χειραφέτησή τους.

Ο Καποδίστριας έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για τη μόρφωση της γυναίκας. Παρόλο που η πρόθεσή του και των συνεργατών του ήταν η συνεκπαίδευση των αγοριών και των κοριτσιών, εντούτοις η φοίτηση των κοριτσιών σε μεικτά σχολεία ήταν μικρή και σποραδική με εξαίρεση το σχολείο της Τήνου, όπου το 34% του μαθητικού δυναμικού ήταν κορίτσια.

Οι γονείς της εποχής αυτής και ιδιαίτερα της εύπορης τάξης έστελναν τα κορίτσια τους σε αμιγή ιδιωτικά αλληλοδιδακτικά σχολεία, τα Παρθεναγωγεία, ώστε να διαπαιδαγωγούνται, κατά την άποψή τους, απερίσπαστα. Την ίδρυση ιδιωτικών σχολείων νομικά στήριζε και το Σύνταγμα της Τροιζήνας, και ο Κυβερνήτης, όπως φαίνεται, δεν αντιδρούσε στη λειτουργία τους. Σκοπός της γυναικείας εκπαίδευσης, κατά τους συνεργάτες του Καποδίστρια, ήταν «να δαμασθεί η παχυλή αμάθεια των κοριτσιών, χωρίς να αμφισβητηθεί η διαφοροποίηση των δύο φύλων, δεδομένου ότι δίνουν έμφαση στην οικιακή ευδαιμονία και στην αρετή, στη μητρότητα και στη γυναικεία φύση».

Ο Καποδίστριας ιδρύει δύο σχολεία κορασίδων (ένα στην Αίγινα και ένα στη Σύρο), παρότι αρκετοί υποστηρίζουν ότι η εκπαίδευση της γυναίκας δε συνάδει με τη θέση της εποχής. Το κράτος κατά την Οθωνική περίοδο φαίνεται να δείχνει ενδιαφέρον για την εκπαίδευση των αγοριών, δε φαίνεται να ευαισθητοποιείται στον ίδιο βαθμό και για την εκπαίδευση των κοριτσιών. Παρόλο που στο νόμο του 1834 γίνεται μνεία για την εκπαίδευση των θηλέων, κάτι τέτοιο στην πράξη παραμένει ανεφάρμοστο. Οι Βαυαροί παραχώρησαν τη δευτεροβάθμια γυναικεία εκπαίδευση και την εκπαίδευση των διδασκαλισσών αποκλειστικά στην ιδιωτική πρωτοβουλία μέχρι και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Ενώ στις βασικές διατάξεις του νόμου του 1834 για σύσταση του Διδασκαλείου προβλεπόταν και η κατάρτιση διδασκαλισσών, καμιά υποψήφια δεν παρουσιάστηκε για να φοιτήσει στο Διδασκαλείο. Το κράτος αντιμετώπιζε με επιφυλακτικότητα τη συνεκπαίδευση των δύο φύλων, καθώς η γυναίκα σύμφωνα με τα τότε πρότυπα έπρεπε να περιορίζεται αυστηρά στην οικογενειακή ζωή. Εκείνη την εποχή ελάχιστες ήταν οι γυναίκες που ήξεραν γράμματα, γι' αυτό και ως δασκάλες διορίζονταν πολύ νέες κοπέλες. Σε διάταγμα του 1835 ορίζεται ως

κατώτερο όριο για διορισμό των διδασκαλισσών το 15^ο έτος της ηλικίας επειδή ως τότε διορίζονταν ως δασκάλες κορίτσια, μικρότερα ακόμη και των δέκα ετών! Το ανώτερο τμήμα του Παρθεναγωγείου της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας πρωτολειτούργησε το 1842. Οι σπουδές σε αυτό διαρκούσαν τέσσερα έτη και οι απόφοιτες που επιθυμούσαν να ασκήσουν το επάγγελμα της δασκάλας εξετάζονταν από την Επιτροπή του Βασιλικού Διδασκαλείου. Στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα οι δασκάλες εκπαιδούνταν στα ανώτερα Παρθεναγωγεία της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. Στα σχολεία αυτά φοιτούσαν υπότροφοι, ή της ίδιας της Εταιρείας ή της κυβέρνησης, αλλά και άλλες κοπέλες που παρακολουθούσαν τα μαθήματα είτε ως εξωτερικές είτε ως εσωτερικές μαθήτριες. Το πρόβλημα της γυναικείας εκπαίδευσης εξακολουθεί να υφίσταται και τα επόμενα χρόνια στα μεγάλα αστικά κέντρα. Παράλληλα προβάλλονται η ευρωπαϊκή φορεσιά, οι τρόποι καλής συμπεριφοράς, οι ξένες γλώσσες, το πιάνο, οι δυτικοί χοροί.

Όσον αφορά τα προσφερόμενα μαθήματα κυριαρχεί η κλασική παιδεία με συστηματική διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών, ενώ παράλληλα προωθείται η εκμάθηση της γαλλικής γλώσσας μαζί με μαθήματα όπως η ιχνογραφία, η καλλιγραφία, η φωνητική μουσική και τα χειροτεχνήματα. Παραδίδονται ακόμη μαθήματα χορού και πιάνου. Κατά την καποδιστριακή περίοδο, πρώτη προτεραιότητα της εκπαιδευτικής πολιτικής ήταν η επέκταση, γενίκευση, και οργάνωση της στοιχειώδους εκπαίδευσης με τη λειτουργία μικτών αλληλοδιδακτικών σχολείων, τα οποία απέβλεπαν στην εθνική, θρησκευτική και κοινωνική αγωγή των νέων. Παράλληλα, έγινε αισθητή η ανάγκη για την εκπαίδευση των Ελληνίδων και διατυπώθηκαν απόψεις που υποστήριζαν ότι οι γυναίκες δεν έπρεπε να μείνουν «εις παχυλήν αμάθειαν» γιατί από αυτές εξαρτιόταν η σωστή ανατροφή των παιδιών, η ευτυχία των ανδρών και η ευημερία της οικογένειας. Για να ανταποκριθούν λοιπόν καλύτερα στον κοινωνικό τους ρόλο, έπρεπε να γνωρίζουν τα στοιχειώδη γράμματα και συγχρόνως να αποκτήσουν μια ειδικότερη παιδεία, η οποία να καλλιεργεί τα «καθαρά και αυστηρά ήθη» και τις οικιακές αρετές που ταίριαζαν στις Ελληνίδες. Στην ανάπτυξη της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης των Ελληνίδων, σε σχολεία θηλέων αστικού και περιαστικού περιβάλλοντος, συνέβαλαν τόσο οι ξένοι ιεραπόστολοι όσο και η ιδιωτική πρωτοβουλία. Ωστόσο, η συμμετοχή των κοριτσιών στα μικτά αλληλοδιδακτικά σχολεία της πρώτης βαθμίδας ήταν πολύ μικρή: στο 26,53% των σχολείων αυτών δεν φοιτούσαν καθόλου κορίτσια ενώ στο υπόλοιπο 75% η συμμετοχή των κοριτσιών δεν υπερέβαινε το 15%. Την ίδια εποχή, η φοίτηση των κοριτσιών ήταν αρκετά χαμηλή και στα μικτά Ελληνικά σχολεία.

Τα πρώτα αλληλοδιδακτικά σχολεία για μαθήτριες στα χρόνια του Αγώνα και την εποχή των Καποδιστρια

Στα χρόνια του Αγώνα η εκπαίδευση των κοριτσιών αποτέλεσε βασική φροντίδα του έθνους, γεγονός που πιστοποιεί ότι είχαν φτάσει στη χώρα μας οι βασικές αρχές των προοδευτικών εκπαιδευτικών της Ευρώπης. Η Πελοποννησιακή Γερουσία, στη διακήρυξη της 27ης Απριλίου 1822, παροτρύνει τους γονείς να φροντίσουν για την εκπαίδευση των παιδιών τους, αγοριών και κοριτσιών, τη διακήρυξη αυτή κάνει πράξη τρία χρόνια αργότερα, στα 1825, η Φιλόμουςος Εταιρεία που ιδρύει στην Αθήνα το πρώτο σχολείο για κορίτσια. Η ίδρυση του σχολείου αυτού αποτελεί γεγονός αξιοσημείωτο, γιατί έχουμε τόσο νωρίς ένα παράδειγμα ξεχωριστής φροντίδας για τη μόρφωση των κοριτσιών.

Το Σχολείο του Παρθενώνα έχει ξεχωριστή σημασία για την ιστορία της γυναικείας εκπαίδευσης στην Ελλάδα, όχι μόνο γιατί είναι το πρώτο οργανωμένο σχολείο μετά την επανάσταση, αλλά και για τον τρόπο που το οργάνωσε ο Νικητόπουλος (φιλελεύθερος ιερέας και δάσκαλος. Γεννήθηκε στη Δημητσάνα και μετά τις βασικές σπουδές ταξίδεψε στα γνωστά κέντρα της Ευρώπης, Κωνσταντινούπολη, Οδησσό, Ιάσιο. Το 1825 διορίζεται ο πρώτος διευθυντής στο παρθεναγωγείο που ιδρύεται στην Αθήνα από την «Φιλόμουςο Εταιρεία»).

Ως τις αρχές του 19ου αιώνα η εκπαίδευση των κοριτσιών ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την Εκκλησία. Το μοναστήρι και ο νάρθηκας κάποιας εκκλησίας ήταν ο τόπος που λειτουργούσε το σχολείο, και οι μοναχές με τους ιερείς ήταν οι πρώτοι δάσκαλοι. Τώρα το σχολείο ιδρύεται από μια Εταιρεία Φιλόμουςων και λειτουργεί στον Παρθενώνα. Η δουλειά του Νικητόπουλου στο Παρθεναγωγείο των Αθηνών, που μας έγινε γνωστή από τα Πρακτικά που υπέβαλε ο ίδιος τον Ιανουάριο του 1826 στους εφόρους της Φιλόμουςου Εταιρείας, φανερώνει πως ήταν φωτισμένος και φιλελεύθερος παιδαγωγός που δεν θεωρούσε έργο του μόνο την απλή μετάδοση γνώσεων, αλλά και τη γενικότερη αγωγή των μαθητών και μαθητριών του. Τα μέτρα που εφάρμοσε ο Νικητόπουλος για τη λειτουργία του σχολείου είχαν απώτερο σκοπό "να οργανώσουν καλούς Πολίτες" και γι' αυτό οι μαθήτριες συμμετείχαν ενεργά στη διοίκηση του σχολείου. Το Παρθεναγωγείο των Αθηνών λειτούργησε μόνο ένα χρόνο, γιατί το 1826 η πολιορκία και στη συνέχεια η κατάληψη της πόλης από τους Τούρκους διέκοψε τη λειτουργία του.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ (1828-1831)

Στοχεύοντας στην πνευματική αναγέννηση του απελευθερωμένου από τον τουρκικό ζυγό ελληνικού κράτους ο πρώτος κυβερνήτης του κατέβαλλε προσπάθειες για την εξασφάλιση αρχικά της στοιχειώδους εκπαίδευσης.

Το 1829 ιδρύει το Ορφανοτροφείο της Αίγινας για τα ορφανά του πολέμου, όπου λειτουργούσαν εκτός από τα αλληλοδιδακτικά σχολεία (σχολεία στα οποία οι μαθητές των ανώτερων τάξεων δίδασκαν τα παιδιά που φοιτούσαν στις κατώτερες) τρεις κλάσεις ελληνικών μαθημάτων και πολλά "χειροτεχνεία", πρακτικά εργαστήρια διάφορων τεχνών για όσους μαθητές δεν είχαν ικανότητες προόδου στα μαθήματα.

Η στοιχειώδης εκπαίδευση ήταν υποχρεωτική.

Στο Ορφανοτροφείο εντάχθηκε και το Πρότυπο σχολείο, όπου εκπαιδεύονταν δάσκαλοι για τα αλληλοδιδακτικά.

Επιπλέον ιδρύθηκε το Κεντρικό σχολείο “ δια τους έχοντας έφεσιν να αναδεχθώσιν το διδασκαλικόν επάγγελμα” και για όσους νέους θα ήθελαν να ακολουθήσουν ανώτερες σπουδές.

Σχολεία λειτούργησαν και στη Σύρο, στο Ναύπλιο, την Αθήνα και την Ύδρα.

Επίσης λειτούργησε το Κεντρικό Πολεμικό Σχολείο Ναυπλίου, η Εκκλησιαστική Σχολή του Πόρου, η Αγροτική Σχολή της Τίρυνθας και η Εμπορική Σχολή Σύρου.

Ο Καποδίστριας σε συνεργασία με την Επιτροπή για θέματα παιδείας φρόντισαν κατά το δυνατόν για τον υλικότεχνικό εξοπλισμό των σχολών και την έκδοση διαταγμάτων για τη σωστή οργάνωση και λειτουργία τους.

Ο κυβερνήτης είχε διατυπώσει την ανάγκη ιδρύσεως Πανεπιστημίου. Όμως οι οικονομικές δυσκολίες και η έλλειψη διδακτικού προσωπικού, καθώς και ο πρόωρος θάνατός του δεν του επέτρεψαν να υλοποιήσει τους οραματισμούς του.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

Σε ό,τι αφορά την Μέση εκπαίδευση, το διάταγμα της 31 Δεκεμβρίου 1836 «*Περί του κανονισμού των Ελληνικών Σχολείων και Γυμνασίων*» αναφερόταν αποκλειστικά και μόνο στους «*παίδας*», μη προβλέποντας δευτεροβάθμια σχολεία για κορίτσια. Σε όλο τον 19^ο αιώνα, η μέση εκπαίδευση των κοριτσιών, χαρακτηριζόταν από την έλλειψη κρατικής πρόνοιας, με αποτέλεσμα τις ανάγκες των κοριτσιών που επιθυμούσαν να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους μετά το δημοτικό σχολείο, να ικανοποιεί η ιδιωτική πρωτοβουλία. Για πολλά χρόνια, το σχήμα της μέσης εκπαίδευσης που γινόταν αποδεκτό από την ελληνική κοινωνία και τους παιδαγωγούς επικεντρωνόταν στην εκπαίδευση της δασκάλας και την παροχή ανώτερης του Δημοτικού σχολείου μόρφωσης στην οικοδέσποινα από προνομιούχα κοινωνικά στρώματα στα Ανώτερα ιδιωτικά Παρθεναγωγεία. Ο σπουδαιότερος φορέας δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των κοριτσιών κατά τον 19^ο αιώνα ήταν η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, η οποία στον τομέα αυτό αντικατέστησε εξολοκλήρου το κράτος, μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα.

Το Αρσάκειο της Αθήνας

Τα Ανώτερα Παρθεναγωγεία ιδρύονταν από ιδιώτες, δήμους ή εταιρείες, βρίσκονταν στα μεγάλα αστικά κέντρα και είχαν ακριβά δίδακτρα, καθώς απευθύνονταν σε κορίτσια εύπορων οικογενειών. Η χρονική διάρκεια των σπουδών διέφερε από Παρθεναγωγείο σε Παρθεναγωγείο ήταν όμως πάντα μικρότερη από τη διάρκεια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των αγοριών που περιλάμβανε το τρίχρονο Ελληνικό σχολείο και το τετράχρονο Γυμνάσιο (σύνολο 7 χρόνια). Μπορεί να υποστηριχτεί ότι τα Παρθεναγωγεία αποτελούσαν περισσότερο μια προέκταση του Δημοτικού σχολείου με 3 ή 4 τάξεις, παρά έναν αυτόνομο και ολοκληρωμένο κύκλο σπουδών. Η σύγκριση με τα προγράμματα μαθημάτων των δευτεροβάθμιων σχολείων των αγοριών δείχνει ότι η ποιοτική στάθμη τους ήταν χαμηλή, αφού οι ώρες διδασκαλίας των Μαθηματικών και των Ελληνικών ήταν αισθητά λιγότερες. Το πρόγραμμα των Παρθεναγωγείων περιλάμβανε πολλές ώρες Αρχαίων Ελληνικών, σύμφωνα με τον φιλολογικό-κλασικιστικό προσανατολισμό του εκπαιδευτικού συστήματος, και επίσης έδινε έμφαση στα «διακοσμητικά» μαθήματα, όπως οι ξένες γλώσσες (κυρίως τα Γαλλικά), η Μουσική (κυρίως το κλειδοκύμβαλον), η Οικιακή Οικονομία και τα εργόχειρα. Όπως επισημαίνει ο Τσουκαλός: *«Αντίθετα με τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση των αγοριών, η εκπαίδευση των κοριτσιών δε σκόπευε παρά σε εντελώς εξαιρετικές περιπτώσεις σε μια επαγγελματική ενσωμάτωση στο κοινωνικό σώμα, αλλά λειτουργούσε περισσότερο σαν τεκμήριο της ταξικής προέλευσης και του οικογενειακού περιβάλλοντος λειτουργούσε συνεπώς βασικά συμβολικά και εξυπηρετούσε (όπως ακριβώς και η γνώση ξένων γλωσσών ή η μουσική επίδοση) σα συμπληρωματική «προίκα» που θα μπορούσε να τους εξασφαλίζει τον καλύτερο δυνατό γάμο».*

Οι Αρσακειάδες

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, πολλοί παιδαγωγοί κατήγγειλαν ότι η Μέση εκπαίδευση αποτελούσε προνόμιο λίγων κοριτσιών που ανήκαν σε μια ορισμένη κοινωνική τάξη και ζούσαν στα μεγάλα αστικά κέντρα, ενώ οι υπόλοιπες μαθήτριες αναγκάζονταν να περιοριστούν στις στοιχειώδεις γνώσεις του δημοτικού σχολείου και πρόβαλαν το αίτημα η μέση εκπαίδευση των κοριτσιών να γενικευτεί και να επεκταθεί σε όλη τη χώρα και σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Ωστόσο, καμία αλλαγή δεν επήλθε ως το 1893 οπότε δημοσιεύτηκε το πρώτο Ωρολόγιο και Αναλυτικό Πρόγραμμα μαθημάτων «των πλήρων Παρθεναγωγείων». Σ' αυτό αποτυπώθηκαν οι αντιλήψεις της εποχής για την εκπαίδευση των κοριτσιών, που όφειλε να είναι προσαρμοσμένη στις «ψυχικές και σωματικές δυνάμεις» και τον «προορισμό» τους. Προς τα τέλη του 19^{ου} αιώνα με την αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών και την αυξανόμενη ζήτηση πανεπιστημιακής εκπαίδευσης από τις γυναίκες, έγιναν προσπάθειες για την βελτίωση και αναβάθμιση της λειτουργίας των Ανώτερων Παρθεναγωγείων, με τη δημιουργία γυμνασιακών τάξεων.

Το Ομήρειον Παρθεναγωγείον

Παρθεναγωγείο Άργους

Στο παρθεναγωγείο του **Άργους** δίδασκε η μητέρα του δασκάλου του **αλληλοδιδασκτικού** Μαρία ΠαπαΧατσή Παναγ. Φανδρίδη, η οποία **πληρωνόταν** από τους γονείς των μαθητριών. Μετά την **ανοικοδόμηση του διδακτηρίου**, η διδασκαλία γινόταν στο κοντινό οίκημα που είχε κτισθεί για κατοικία του δασκάλου. Στις υπάρχουσες πηγές δε γίνεται αναφορά στα παραδιδόμενα μαθήματα, αλλά είναι βέβαιο ότι θα διδάσκονταν εκτός από τα καθιερωμένα μαθήματα των σχολείων της στοιχειώδους εκπαίδευσης και **γυναικεία εργόχειρα**.

Από μαθητικό κατάλογο του σχολείου με ημερομηνία 17 Οκτωβρίου του 1829 μαθαίνουμε ότι τότε φοιτούσαν 20 κορίτσια ηλικίας 6-13 ετών, εκ των οποίων τα δώδεκα ήταν από το Άργος, δηλαδή το 60% του συνόλου των μαθητριών. Αν σκεφθούμε ότι τον ίδιο μήνα στο δημόσιο αλληλοδιδασκτικό φοιτούσαν 183 αγόρια, το ποσοστό αυτό των 20 μαθητριών ήταν σχετικά μικρό. Θα πρέπει δε να τονισθεί ότι καμιά μαθήτρια δε φοιτούσε στο δημόσιο αλληλοδιδασκτικό και οι γονείς – όσοι μπορούσαν – προτιμούσαν να πληρώνουν για τη μόρφωση των κοριτσιών τους παρά να τα στέλνουν δωρεάν στο δημόσιο αλληλοδιδασκτικό. Αυτό σημαίνει ότι στο ιδιωτικό παρθεναγωγείο φοιτούσαν μόνο τα κορίτσια των σχετικά **ευκατάστατων οικογενειών** και είναι πολύ χαρακτηριστικό για την αντίληψη της κοινωνίας του Άργους για τη γυναικεία εκπαίδευση και τη θέση της γυναίκας.

Στο γειτονικό **Ναύπλιο** τον ίδιο χρόνο στο δημόσιο αλληλοδιδασκτικό της πόλης σε σύνολο 179 μαθητών φοιτούσαν και 21 κορίτσια, ενώ στο ιδιωτικό **παρθεναγωγείο της Ελένης Δανέζη**, που λειτουργούσε παράλληλα, κατά το 1830 σε σύνολο 47 μαθητριών μόνο δύο κατάγονταν από το Ναύπλιο, δηλαδή το 4,25% του συνόλου των **μαθητριών**.

Η εκπαίδευση στην Αργολίδα επί Καποδίστρια (1828-1832)

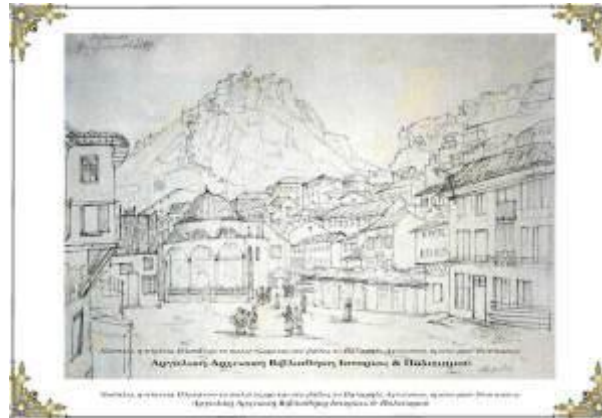
Η εκπαίδευση θηλέων στο Ναύπλιο – Παρθεναγωγείο Σαρλόν Βολμεράνζ

Όσο και να προσπαθήσει κανείς να ωραιοποιήσει την εικόνα μιας ιστορικής περιόδου χάρη σε σποραδικά μόνο και αποσπασματικά γεγονότα, όπως αυτά προέκυψαν κυρίως κατά τη διάρκεια του νεοελληνικού διαφωτισμού και λίγο μετά, αυτή η προσπάθεια στο τέλος δεν ευοδώνεται και δε μπορεί να αλλοιώσει την εικόνα και να προκαλέσει συμπεράσματα διαφορετικά απ' αυτά που προκύπτουν αυτονόητα από μια γενική και αντικειμενική ιστορική θεώρηση.

Η διαπίστωση αυτή έχει σχέση και με την **εκπαίδευση ή την αγωγή**, όπως λεγόταν τότε, **των θηλέων** στους μετά την απελευθέρωση χρόνους που, ως συνέχεια των αντιλήψεων που επικρατούσαν στην **ανδροκρατούμενη ελληνική κοινωνία** από τα χρόνια της τουρκοκρατίας εις βάρος της γυναίκας, την καθιστούσαν εξαιρετικά δυσχερή και προβληματική.

Και τούτο γιατί η κοινωνία αυτή από τη μια μεριά θεωρούσε τη γυναίκα κοινωνικά υποδεέστερη από τον άνδρα, αρνούμενη να της δοθούν **ίσα δικαιώματα** και ανάλογη θέση στη διαμορφούμενη κοινωνικά πραγματικότητα και από την άλλη πίστευε ότι δεν ήταν επιτρεπτή κι αμέτοχη κινδύνων η συμμετοχή και ο συγχρωτισμός της με το άλλο φύλο, για αυτό έπρεπε να αποφευχθεί κατά το δυνατόν, τουλάχιστον στους εκπαιδευτικούς χώρους.

Η λειτουργία του «Βασιλικού Σχολείου»

Ναύπλιο. Η πλατεία Πλατάνου (Συντάγματος) το παλιό τζαμί και στο βάθος το Παλαμήδι.

Αλλά ας επικεντρώσουμε την προσοχή μας στο «**Βασιλικό Σχολείο**», όπως το ονόμασε η Σαρλότ Βολμεράνζ. Τα αρχικό κτήριο που πληροί τις προϋποθέσεις που απαιτεί η Βολμεράνζ, δε γνωρίζουμε που ακριβώς βρισκόταν.

Φυσικά, όταν την άνοιξη του 1834 βρίσκεται άλλο μεγαλύτερο και περισσότερο κατάλληλο κτίριο, το σχολείο εγκαθίσταται εκεί. Δεν είναι όμως η μοναδική μεταφορά. Ακολουθεί για λίγους μήνες η χρήση της οικίας Βαρσαμή στην πλατεία Λουδοβίκου (**σημερινή πλατεία Συντάγματος**) το 1836, απ' όπου στο τέλος του χρόνου έχουμε την οριστική μεταφορά του σχολείου στην Αθήνα που είναι πια από καιρό η νέα πρωτεύουσα. Η επιλογή του διδακτηρίου είναι ένα βαρύ διώροφο κτήριο, η οικία του πρίγκιπα Καρατζά, στην Πλάκα, στη γωνία των οδών Σαρρή και Κραναού.

Η **όχι καλή πορεία** της Σχολής Θηλέων στο Ναύπλιο και των άλλων σχολείων του ίδιου τύπου οφείλεται από τη μια στην απροθυμία των πολιτών για την εκπαίδευση των κοριτσιών και από την άλλη στη μεταφορά της πρωτεύουσας του κράτους από το Ναύπλιο στην Αθήνα, που είχε ως αποτέλεσμα τη μετακίνηση των πνευματικών, πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών και διοικητικών προσωπικοτήτων, όλης δηλαδή της νομενκλατούρας του νεοελληνικού κράτους που με τη φοίτηση των κοριτσιών της θα στήριζαν την λειτουργία αυτών των σχολείων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι τα κυριότερα χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης των κοριτσιών στον 19^ο αιώνα είναι τα παρακάτω:

- α. είναι διαμορφωμένη με βάση την αντίληψη ότι ο ρόλος της γυναίκας είναι περιορισμένος μέσα στο σπίτι και την οικογένεια.
- β. Έχει ταξικό χαρακτήρα αφού τα σχολεία της Μέσης εκπαίδευσης ήταν ιδιωτικά με ακριβά δίδακτρα.
- γ. Έχει εθνικιστικό χαρακτήρα αφού θέλει να μεταλαμπαδεύσει στις μελλοντικές μητέρες το εθνικό φρόνημα για την “Μεγάλη Πατρίδα”.
- δ. Είναι διαφοροποιημένη ως προς τη Μέση Εκπαίδευση των αγοριών. Παρθεναγωγεία από τη μια και Ελληνικά Σχολεία και Γυμνάσια από την άλλη.
- ε. Είναι υποβαθμισμένη και όσον αφορά τα χρόνια φοίτησης αλλά και το περιεχόμενο σπουδών.

Η θέση της γυναίκας τα πρώτα χρόνια του 19ου αιώνα εστιάζεται κυρίως στο ρόλο της γυναίκας και της μητέρας. Υπήρχε βέβαια μια αξιόλογη μειοψηφική ομάδα που αμφισβήτησε τις απόψεις αυτές υποστηρίζοντας μια ανώτερη πνευματική εκπαίδευση για τις γυναίκες.

Από τις αρχές του 20ου αιώνα οι διεκδικήσεις μιας μερίδας γυναικών για μεγαλύτερη οικονομική, κοινωνική και πολιτική ελευθερία, καθώς και οι ευρύτερες πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές της εποχής, συντέλεσαν στη δυνατότητα εισαγωγής της γυναίκας στην ανώτατη εκπαίδευση με περισσότερους όρους ισοτιμίας με αυτούς των ανδρών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. www.kapodistrias.info/paideia
2. www.pedia.gr/edu
3. [el.wikipedia.org/wiki/Ιωάννης Καποδίστριας](http://el.wikipedia.org/wiki/Ιωάννης_Καποδίστριας)
4. anoixtosxoleio.weebly.com
5. www.ebooks.gr
6. openarchives.ekt.gr
7. arxeiomnimon.gak.gr
8. epas-mytil.les.sch.gr “Η εκπαίδευση των γυναικών κατά τον 19^ο αιώνα”